

DIPLOMACIJA U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA: OD VOJNE DIPLOMACIJE PREKO OBRAMBENE DIPLOMACIJE DO DIPLOMACIJE SIGURNOSTI?

Lidija Kos-Stanišić

Fakultet političkih znanosti
Sveučilište u Zagrebu
E-mail: likos@fpzg.hr

Stjepan Domjanić¹

Ministarstvo obrane
Republike Hrvatske
E-mail: stjepan.domjancic@morh.hr

<https://doi.org/10.20901/an.18.12>

Pregledni rad

Zaprimljeno: 11. 7. 2021.

Prihvaćeno: 20. 9. 2021.

Sažetak Namjera autora članka je upoznati hrvatsku akademsku i stručnu javnost sa specifičnim oblikom diplomacije – vojnom odnosno obrambenom diplomacijom. Prvi odjeljak članka posvećen je diplomaciji kao sastavnom dijelu međunarodnih odnosa kao grane politologije, odnosno razlikovanju diplomacije od diplomatskih studija, drugi povijesti vojne i nastanku obrambene diplomacije, treći njenim zadaćama i osobitostima u 21. stoljeću, četvrti terminološkim nedoumicama između vojne i obrambene diplomacije, dok je posljednji odjeljak posvećen razvoju vojne diplomacije u Republici Hrvatskoj. Autori zaključuju da je diplomacija dio međunarodnih odnosa kao grane politologije, ali i to da međunarodni odnosi ne polažu monopol na diplomaciju, dok analizom definicija i zadaća diplomacije čiji su glavni akteri vojni ili obrambeni izaslanici, autori zaključuju da vojna diplomacija i obrambena diplomacija predstavljaju dvije faze razvoja vojno/obrambene diplomacije. Zbog promjene njezinih osnovnih zadaća, do pada Berlinskog zida 1989. obavještajne aktivnosti bile su prioritarna djelatnost vojne diplomacije, dok je u poslijehladnoratovskom razdoblju težište obrambene diplomacije na unapređenju odnosa, partnerstvu i suradnji među državama, stoga je tijekom 1990-ih došlo do promjene naziva diplomacije. Vezano za Republiku Hrvatsku, autori smatraju da se iz povijesnih i tradicionalnih razloga i dalje koristi termin vojna diplomacija, iako se pod tim imenom obavljaju zadaće obrambene diplomacije.

Ključne riječi diplomacija, vojna diplomacija, obrambena diplomacija, Republika Hrvatska, međunarodni odnosi

¹ Naslovni docent na Vojnim studijskim programima Sveučilišta u Zagrebu i vojni izaslanik Republike Hrvatske u Republici Sjevernoj Makedoniji, Republici Albaniji i Republici Kosovo. Stajališta autora izražena u članku nisu službena stajališta MORH-a.

Uvod

Vojna diplomacija, koja se od kraja 20. stoljeća učestalo naziva i obrambena diplomacija, u suvremenim međunarodnim odnosima predstavlja jednu od najvažnijih vanjskopolitičkih aktivnosti većine država svijeta. No, u teoriji međunarodnih odnosa, kao i u sigurnosnim studijima, pridaje joj se neznatna pažnja. Zašto je vojna, odnosno obrambena diplomacija zanemareno područje istraživanja? Pajtinka (2016: 180) daje najuvjerljiviji odgovor – zbog različitih znanstvenih interpretacija termina vojna, odnosno obrambena diplomacija, kao i zbog činjenice da je područje vojne, odnosno obrambene diplomacije povezano s obavještajnim aktivnostima vojnih obavještajnih agencija, stoga je teško imati uvid u relevantne informacije.

Sa željom da hrvatsku akademsku i stručnu javnost upoznamo sa specifičnim oblikom diplomacije, vojnom odnosno obrambenom diplomacijom, odlučili smo je podrobnije istražiti. Kako bi istraživanje bilo potpuno, bilo je nužno odgovoriti na pitanje je li ispravno diplomaciju smatrati dijelom grane (*subfield*) međunarodni odnosi. Drugo je pitanje bilo kada i zašto je termin vojna diplomacija zamijenjen terminom obrambena diplomacija, a treće zašto Republika Hrvatska službeno koristi termin vojna diplomacija? U radu ćemo koristiti Sharpovu (1999) "holističku" definiciju diplomacije koja ne razlikuje njeno široko i usko poimanje, uključuje teoriju i praksu te ćemo sukladno Jonssonu (2002: 213- 214) analizirati povijest diplomacije i raspravljati o njezinom suvremenom razvoju i problemima.

Rad se sastoji od uvoda, pet odjeljaka i zaključka. Prvi odjeljak posvećen je lociranju diplomacije u granu međunarodni odnosi te razlikovanju diplomacije od diplomatskih studija. Drugi odjeljak je posvećen povijesti vojne diplomacije, treći nastanku obrambene diplomacije, njenim zadaćama i osobitostima u 21. stoljeću. U četvrtom odjeljku analizira se terminološka neodređenost vojne odnosno obrambene diplomacije, dok u posljednjem odjeljku dajemo pregled razvoja vojne diplomacije u Republici Hrvatskoj. Rad predstavlja teorijsku raspravu o terminima "vojna diplomacija" i "obrambena diplomacija" te daje uvid u eventualne buduće razvojne trendove u tom području. Termine koristimo kako ih navode analizirani autori, dok za glavnog aktera u analiziranom području koristimo u hrvatskom jeziku uvriježen naziv "vojni izaslanik".

Diplomacija u međunarodnim odnosima

Društvene znanosti nisu egzaktne znanosti te gotovo da ne postoje definicije s kojima se svi znanstvenici slažu. S obzirom na nerazvijenu i fragmentiranu prirodu područja, ne postoji znanstveni konsenzus te je proučavanje diplomacije vezano uz različite konceptualizacije, a sama definicija predmet sporenja (Jonsson, 2002: 213). Započinjemo s Berridgeovom (2004: 1-2) definicijom diplomacije kao važne sastavnice moći koja je ujedno valjano osmišljena i vješta politička aktivnost, odnosno sredstvo za provođenje vanjske politike, sa svrhom omogućavanja državama da ostvare svoje vanjskopolitičke ciljeve ne pribjegavajući sili, propagandi ili zakonu. Sastoji se od komunikacije između dužnosnika zaduženih za promicanje vanjske politike, bilo formalnim sporazumima, bilo prešutnim prilagodbama. Iz navedene definicije može se naslutiti da se diplomacija kao premet proučavanja sastoji od dva dijela – teorije i prakse. Kao što ćemo kasnije prikazati, diplomacija se uglav-

nom smatra dijelom grane (*subfield*) međunarodnih odnosa.² No, na nju ne polaže pravo isključivo politologija, već se nekim njenim aspektima bave i druge društvene znanosti u sklopu diplomatskih studija. Diplomatske studije predstavljaju interdisciplinarno polje istraživanja teorije i prakse diplomacije koja se ne veže samo uz političku znanost, odnosno teoriju međunarodnih odnosa, već i uz povijest, pravo, sociologiju, ekonomiju i druge društvene znanosti.³

Zbog oslanjanja na tvrdnu moć (vojne intervencije, diplomacija prisile i ekonomske sankcije koristile su se u ime zaštite nacionalnog interesa), diplomacija je tijekom Hladnog rata bila "neželjeno dijete" međunarodnih odnosa. Do porasta zanimanja za diplomaciju došlo je krajem 20. stoljeća kada je Sharp (1998: 583) postavio pitanje je li korisno razmišljati o diplomaciji kao o "diskretnoj društvenoj praksi, čije se proučavanje može razlikovati od analize vanjske politike općenito ili iz još širih grana (*subfields*) međunarodnih odnosa?" Sharp nam daje odgovor da je diplomaciju najkorisnije proučavati kao primjer "ponašanja u organizacijama, rješavanja sukoba, međukulturne komunikacije i drugih grana međunarodnih odnosa (*and other subfields of international relations*)" (Sharp, 1998: 585). Zaključuje da diplomacija i nagomilano iskustvo onih koji je prakticiraju pripada "u srce međunarodnih odnosa kao izvor razumijevanja, a ne na periferiju" (Sharp, 1998: 586).

U svijetu teorije međunarodnih odnosa diplomacija je "diskretna ljudska praksa koja se sastoji od eksplicitne konstrukcije, predstavljanja, pregovaranja i manipulacije nužno dvosmislenim identitetima", stoga omogućuje razumijevanje ne samo aktivnosti profesionalnih diplomata, već i međunarodnih odnosa općenito (Sharp, 1999: 33). Kao primjer uobičajenog razlikovanja Sharp (1999: 37) nam daje primjere širokog i uskog poimanja diplomacije,⁴ no smatra da je takvo razlikovanje diplomacije problematično. Mišljenja je da se diplomaciji kako zanemarenoj grani me-

² Prema *Pravilniku o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama* (NN, 2009) u Republici Hrvatskoj politologija je polje društvenih znanosti koje ima više grana, među kojima su i "međunarodni odnosi i nacionalna sigurnost". U svijetu je uobičajeno da su međunarodni odnosi potpolje (*subfield*) političke znanosti, ali mogu biti i zasebno znanstveno polje (*field*). Ne postoji konsenzus jesu li međunarodni odnosi polje ili potpolje istraživanja. Stoga ćemo u radu, sukladno navedenom pravilniku, pojam *subfield* prevoditi kao "grana". No, čini nam da bi bilo najispravnije diplomaciju okarakterizirati podgranom "međunarodnih odnosa i nacionalne sigurnosti".

³ O interdisciplinarnom karakteru diplomatskih studija govori i činjenica da u sklopu najvećeg i najznačajnijeg svjetskog udruženja za međunarodne studije (*International Studies Association – ISA*) postoji sekcija Diplomatske studije posvećena studijima diplomacije (Isanet.org, 2021). Diplomatskim studijima posvećena je edicija *Diplomatic Studies* (DIST) u čijem su izdanju izašle brojne knjige posvećene teoriji i praksi te procesima i ishodima diplomacije. Cilj edicije je unaprijediti razumijevanje važnosti diplomacije za međunarodne odnose, a ona odražava interdisciplinarnu i uključivu prirodu diplomatskih studija (Brill, 2021).

⁴ Sharp (1999: 37-38) navodi da je u SAD-u diplomacija često sinonim za upravljanje državom, vanjsku politiku i međunarodne odnose općenito, što je vidljivo u memoarima Jamesa Bakera *Politika diplomacije* i knjizi *Diplomacija* Henryja Kissingera, djelima koja predstavljaju primjere širokog poimanja diplomacije. Usko poimanje diplomacije vidi u Harold Nicolsonovoj *Diplomaciji* posvećenoj praksi profesionalne diplomacije, no smatra da je razlikovanje širokih i uskih koncepcija diplomacije problematično. Ilustrira to kontroverzom oko objavljivanja drugog sveska djela Gordona Craiga o diplomaciji 1994. Dok je prvi svezak obrađivao europsku diplomatsku povijest između 1919. i 1939., drugi je svezak obrađivao razdoblje Hladnog rata sve do 1970-ih. Stoga je istaknuti znanstvenik-diplomat Smith Simpson smatrao da se, za razliku od prvog, u drugom svesku ne radi o "pravoj" diplomaciji, jer je Craig umjesto da se posveti ministarstvima vanjskih poslova i veleposlanicima navedenog razdoblja, napisao niz eseja o političkom vodstvu i velikim pitanjima hladnoratovskog svijeta.

đunarodnih odnosa (*subfield in international relations*) treba posvetiti znatno veća pozornost nego što je to bilo u razdoblju do 1990-ih kada se proučavanje diplomacije nalazilo na "periferiji onoga što bi se moglo nazvati 'mainstream' međunarodnih odnosa, odnosno međunarodnih studija (*mainstream IR/IS*)" (Sharp, 1999: 38-44).

I dok u širim koncepcijama diplomacija teži postati sinonim za vanjsku politiku, u užem smislu diplomacija se odnosi na prakse profesionalnih diplomata. No u oba slučaja, bez obzira na definicije i konceptualizacije, većina tekstova posvećenih diplomaciji analizira: 1. povijest i pretpovijest diplomacije; 2. tipologiju diplomatskih funkcija, modela i tehnika; 3. informacijske funkcije (*information functions*), načine i tehnike, te 4. raspravu o suvremenom razvoju i problemima (Jonsson, 2002: 213-214). Navedeni autor smatra da je paradoksalno da diplomacija, koja predstavlja institucionalni okvir unutar kojeg se odvija veći dio međunarodnih pregovora, znatno slabije utvrđeno područje studija nego što je to međunarodno dogovaranje i pregovaranje (*international bargaining and negotiation*) koji čine "relativno dobro definiranu granu (*sub-field of*) međunarodnih odnosa (*IR*)" (Jonsson, 2002: 212).

McGlinche (2017: 1) pak navodi da se diplomacija može definirati "kao proces između aktera (obično diplomata koji predstavljaju državu) koji postoje unutar sustava (međunarodni odnosi) i vode privatni i javni dijalog (diplomacija) kako bi ostvarili svoje ciljeve na miran način". Smatra da diplomacija nije vanjska politika i da se od nje mora razlikovati, ali da bi bilo korisno percipirati diplomaciju kao dio vanjske politike.

Pouliot i Cornut (2015: 297) izjednačuju diplomaciju i diplomatske studije te navode da su diplomatske studije dugo bile "neželjeno dijete teorije međunarodnih odnosa (*the poor child of International Relations (IR) theory*)". Navode da su brojni "teoretičari međunarodnih odnosa kritizirali granu diplomatske studije (*the subfield of diplomatic studies*)" zbog fokusiranosti na naizgled svjetovne i nevažne aspekte međunarodnog života, tvrdeći da su "temeljniji mehanizmi i strukturne sile stvarne odrednice ravnoteže snaga, stvaranja međunarodnih institucija i globalnog upravljanja (*global governance*) općenito" (Pouliot i Cornut, 2015: 297). Za teoriju međunarodnih odnosa diplomacija je uglavnom sekundarna ili suvišna, smatraju Pouliot i Cornut (2015: 298), unatoč tome što diplomacija "pruža moćne metafore ne samo za razumijevanje onoga što rade profesionalni diplomati, već i za razumijevanje međunarodnih odnosa uopće". Diplomacija predstavlja područje istraživanja koje uključuje kategoriju prakse i kategoriju analize, odnosno praksu i teoriju. Diplomatska praksa utjelovljuje oblike znanja i kompetencija koji su društveno značajni i prepoznatljivi na razini djelovanja, dok diplomatska teorija uključuje kategoriju analize, odnosno predstavlja konceptualni "građevni element" teorijskog sustava (Pouliot i Cornut, 2015).

Grupa autora čija je specijalnost diplomacija i diplomatske studije (Murray, Sharp, Wiseman, Crikemans i Melissen) objavila je 2011. "manifest" o sadašnjosti i budućnosti diplomacije i diplomatskih studija, u kojem ih učestalo izjednačuju. Cilj "manifesta" bio je demonstrirati da su diplomacija i diplomatska teorija ključni za potpuno razumijevanje međunarodnih odnosa te da je nužna razmjena znanja između praktičara i znanstvenika. Zagovaraju stav da praktičari trebaju posvetiti pažnju međunarodnim odnosima, a znanstvenici aktivnostima praktičara jer je bez njih teško objasniti i razumjeti međunarodne odnose iz kojih izvire diplomacija i diplomati (Murray, Sharp, Wiseman, Crikemans i Melissen, 2011: 709).

Wiseman (2011: 711) navodi da se diplomatske studije često oslanjaju na oživljenu teoriju Engleske škole (*English School theory*) devedesetih godina prošlog sto-

ljeća te da predstavljaju jedinu granu međunarodnih odnosa (*only IR-subfield*) koja diplomaciju ne uzima zdravo za gotovo. Criekemans (2011: 713) postavlja pitanje o budućem empirijskom i teorijskom razvoju diplomatskih studija te sugerira da bi se, za početak, trebali baviti drugim granama međunarodnih odnosa (*other IR-subfields*) i društvenih znanosti čime bi doprinijeli cjelokupnijem sagledavanju sila koje oblikuju modernu svjetsku politiku. Ovaj prijedlog dovodi do pitanja odnosa diplomatskih studija s ostalim granama unutar međunarodnih odnosa (*other subfields within IR*), osobito analize vanjske politike. Iz perspektive analize vanjske politike, diplomacija je vanjskopolitički input i vanjskopolitički output, no diplomatske studije i vanjskopolitička analiza žive odvojeno, iako je podjela "rezultat znanstveno-povijesnog razvoja obje poddomene međunarodnih odnosa (*IR-subdomains*)" (Criekemans, 2011: 716).

Melissen (2011: 723) smatra da razloge zašto su međunarodni odnosi zapostavljali diplomaciju treba tražiti u genealogiji područja međunarodnih odnosa koji su i sami tražili "svoje znanstveno mjesto pod suncem" u okviru političkih znanosti. Melissen naglašava da se učestalo zaboravlja na izrazito interdisciplinarni fokus diplomatskih studija te da su neki od najboljih radova o diplomaciji napisali povjesničari i pravnici te se nada da će u budućnosti i ekonomisti, sociolozi, ali i neki drugi znanstvenici ostaviti traga i odvesti diplomatske studije još dalje od "zamišljenog mjesta u pokrajini Međunarodni odnosi" (*imagined location within the province of IR*) (Melissen, 2011: 723).

Diplomacija je važna za teoriju međunarodnih odnosa jer kao skup praksi predstavlja ključne elemente svjetske politike, od multilateralnog upravljanja preko međunarodnog prava do rata (Sending, Pouliot i Neumann, 2015). I dok diplomati nisu skloni teoriji, znanstvenici je vole jer nudi bolje razumijevanje i objašnjavanje svijeta. Kako bi bolje razumjeli što teorija međunarodnih odnosa ima za reći o diplomaciji, Sharp (2012: 54-55), smatra da bi trebali upoznati njene tri škole ili tradicije misli – realističku, racionalističku i revolucionarnu. Realisti vide diplomaciju kao sumnjiv instrument politike, s obzirom na prednost koju diplomati pridaju interesima drugih država i očuvanju mira. Racionalisti doživljavaju diplomaciju kao "nesavršenog saveznika u njihovim naporima smanjivanja nacionalizama, maksimaliziranja blagostanja i jačanja vladavine prava", dok je za revolucionare diplomacija neprijatelj koji je spreman na sve kako bi sačuvalao *status quo* (Sharp, 2012: 58). Sharp (2012: 61) nas ujedno podsjeća da za diplomatsku teoriju (*diplomatic theory*) Bečka konvencija o diplomatskim odnosima iz 1961. i Bečka konvencija o konzularnim poslovima iz 1963. još uvijek predstavljaju ključne dokumente.

Povijest vojne diplomacije i nastanak obrambene diplomacije

Hrvatski stručnjak za diplomaciju Stanko Nick koji je u svome djelu *Diplomatski leksikon* iz 1998. povezo teoriju i praksu diplomacije, vojnu diplomaciju okarakterizirao je jednim od oblika specijalizirane diplomacije koja se vodi kontaktima i suradnjom između ministarstava obrane i vojnih struktura "preko vojnog izaslanika i njegovih pomoćnika (sa strane zemlje pošiljateljice) i odjela (ili ureda) za vezu sa stranim vojnim izaslanicima i protokola ministarstva obrane (sa strane zemlje primateljice). Djelatnost vojne diplomacije dijeli se na poslove reprezentativno-protokolarne prirode, poslove stručno-funkcionalne prirode, te poslove povjerljivo-informativne prirode" (Nick, 1998: 245).

Začetak vojne diplomacije nalazimo u antici. Prvi podaci o djelovanju profesionalnih vojnika za potrebe diplomatske službe u svrhu špijunaže mogu se pronaći kod rimskog pisca Seksta Julija Frontina (40.-103.) u djelu *Strategemata*, koje je pisano kao priručnik za obuku rimskih časnika.⁵ Začetak vojne diplomacije u današnjem smislu riječi nalazi se u 17. stoljeću kada je za Tridesetogodišnjeg rata kardinal Richelieu, "prvi ministar" francuskog kralja Luja 13. slao vojne izaslanike u savezničke države kako bi kontrolirali razvoj događaja na terenu i prikupljali informacije. Sličnu aktivnost već je prije preporučao Niccolò Macchiavelli u *Vladaru*. Praksa slanja vojnih izaslanika (*attaché*) bila je formalizirana za vrijeme Napoleona sa zadaćom prikupljanja i analize informacija koje bi vladaru mogle biti od koristi. Prvi vojni izaslanik imenovan je 1806. kao drugi tajnik francuske misije (*legation*) u Beču.

Praksa je ubrzo zaživjela u Europi, pa su 1857. vojni izaslanici dobili diplomatski status (Cheyre, 2013: 1). Vojni izaslanici bili su oči i uši neke države. Prvi vojni izaslanici bili su časnici iz redova kopnene vojske, ali kasnije, tijekom 19. stoljeća, formiraju se vojno-diplomatska predstavništva koja su u svom sastavu imala i mornaričkog izaslanika. Početkom 20. stoljeća razvija se ratno zrakoplovstvo, tako da se vojna diplomacija proširuje na zrakoplovne izaslanike (Ogorec, 2005: 19). Slanje časnika iz drugih grana oružanih snaga nije bilo potaknuto samo potrebom predstavljanja, već i potrebom da se zbog velikog opsega posla vojnog izaslanika uputi pomoć časnika iz drugih grana oružanih snaga, što je za posljedicu imalo formiranje vojno-diplomatskih predstavništava.

Početkom 20. stoljeća saveznički blokovi nisu uspjeli očuvati mir u Europi. Jednako tako bili su neuspješni i diplomatski pokušaji obuzdavanja pomorskog natjecanja Velike Britanije i Njemačke, koji su pridonijeli izbijanju Prvog svjetskog rata (Katz, 2020: 1-2). Vojna diplomacija dobila je na zamahu uoči Prvog svjetskog rata, kada je postojalo 215 vojno-diplomatskih predstavništva i tristotinjak pomorskih i zrakoplovnih izaslanika obrane, s time da je najveća koncentracija bila u velikim europskim silama – Francuskoj, Velikoj Britaniji, Rusiji, Italiji i Austro-Ugarskoj. Većina ih je prestala s radom tijekom rata (Ogorec, 2009: 186).

Sjedinjene Američke Države službeno su autorizirale dužnost vojnog izaslanika 1888. nakon čega su otvorena vojna predstavništva u Berlinu, Beču, Parizu, Londonu, i St. Petersburgu. Iako su kasno stupili na teren, američki vojni izaslanici brojčano su nadmašili većinu europskih sila uoči Prvog svjetskog rata. Za vrijeme Španjolsko-američkog rata 1898. broj američkih vojno-diplomatskih predstavništva narastao je na 16, nakon čega je smanjen na 10. Do početka Prvog svjetskog rata SAD i Rusija imali su 23 vojna predstavništva, više od bilo koje europske države (Vagts, 1967: 34). Tijekom Prvog svjetskog rata vođena je prava diplomatska borba za prikupljanje obavještajnih podataka između zaraćenih strana, a sjedište vojnih diplomata bila je Švicarska. Sklapanjem Versajskog mirovnog sporazuma 1919., zabranjeno je poraženim državama otvarati vojno-diplomatska predstavništva, razvijati međuvojnu suradnju i imati regularnu vojsku. Međutim, ove su odredbe ubrzo prekršene, pa je prvo Mađarska (1927.), a zatim Bugarska (1933.), Njemačka (1933.) i Austrija (1934.) akreditirala svoje vojne izaslanike (Zečević, 1990: 46-47).

⁵ U njemu se opisuje kako je Gaj Lelije poslan od strane Scipiona nubijskom kralju Sifaku pod izgovorom obavljanja diplomatske misije. On je sa sobom poveo nekoliko visokih časnika sa zadaćom prikupljanja vojnih (obavještajnih) informacija. Bili su prurušeni u njegove sluge i kada bi se neko od njih našao u situaciji da bude otkriven, ambasador bi ga okrutno kaznio, kako bi sve uvjerio da se radi o najobičnijem robu (Vagts, 1967).

Za Drugog svjetskog rata, vojno-diplomatski multilateralizam došao je do izražaja putem ratnog savezništva te je stvorio pretpostavke za stvaranje nove geostrateške i vojno-političke strukture vojno političkih blokova NATO-a i Varšavskog pakta. Stvaranjem vojno-političkih blokova nastala je multilateralna vojna diplomacija čije su glavne zadaće bile rješavanje problema među savezničkim zemljama te usklađivanje i koordinacija zajedničkog funkcioniranja multinacionalnih vojnih struktura (Ogorec, 2009: 186-189). Za Hladnog rata globalni sigurnosni izazov bilo je natjecanje supersila SAD-a i SSSR-a. SAD je uvidio značaj vojnih izaslanika te su oni postali glavni savjetnici veleposlanicima i predstavljali su glavni kontakt koji je davao obavještajne informacije Ministarstvu obrane i Združenom stožeru oružanih snaga SAD-a.

Kao što smo prije naveli, vezano za diplomatsku teoriju Bečka konvencija o diplomatskim odnosima iz 1961.,⁶ uz Bečku konvenciju o konzularnim poslovima iz 1963, predstavlja ključne dokumente. Prvom konvencijom kodificirano je običajno pravo o diplomaciji u obliku multilateralnog ugovora te su detaljno opisane funkcije diplomatskog poslanstva, povlastice, ali i dužnosti prema državi primateljici (Berridge, 2004: 104-107). Njome su vojni izaslanici dobili sve diplomatske privilegije i imunitet (Cheyre, 2013: 1-2). Vojni izaslanik stupa na dužnost nakon što dobije od vlasti države primateljice suglasnost (*consentement*), a svi vojni izaslanici, njihovi zamjenici i pomoćnici akreditirani u nekoj državi čine vojno-diplomatski zbor na čijem se čelu nalazi doajen, odnosno izaslanik koji najduže obavlja tu dužnost u državi primateljici (Nick, 1998: 246).

Iz povijesnog pregleda možemo zaključiti kako su se u različitim razdobljima mijenjala težišta vojne diplomacije. Ipak, sve do pada Berlinskog zida 1989. obavještajni rad bio je prioritetna djelatnost, dok će u posthladnoratovskom razdoblju težište biti na unapređenju odnosa, partnerstvu i suradnji. Iako u drugom planu, obavještajna funkcija i dalje je predstavljala značajan segment obrambene diplomacije (Karagaća, 2007). Početkom post-hladnoratovskog razdoblja 1990-ih i shvaćanja o globalnoj međupovezanosti, pojavi novih međunarodnih aktera i nove javne diplomacije,⁷ otvorio se prostor za novi koncept, odnosno obrambenu diplomaciju.

Obrambena diplomacija dio je mrežne diplomacije (*network diplomacy*) isto tako nastale u posthladnoratovskom razdoblju, čime predstavlja relativno novi fenomen u međunarodnim odnosima. Mrežna diplomacija naglašava ulogu nedržavnih aktera koji pridonose pronalaženju diplomatskih rješenja. Mrežna diplomacija se ne vodi više pisanim putem, hijerarhijski unutar kluba malog broja igrača i uz nisku transparentnost kao što se vodila klupska diplomacija (*club diplomacy*), već uglavnom usmenim putem većeg broja jednako važnih igrača – osobito aktera civilnog društva – i znatno veće transparentnosti (Cooper, Heine i Thakur, 2013: 4). Budući da obrambena diplomacija povezuje implementaciju vanjskopolitičkih ciljeva s obrambenim sektorom, predstavlja *network* diplomaciju. Činjenica je da su diplomatski i vojni poslovi vrlo često međusobno povezani, ali da ih vode različita ministarstva.

⁶ Bečka konvencija o diplomatskim odnosima (NN, 2017), vezano za vojne izaslanike, u članku 7. navodi da "država pošiljateljica može imenovati članove osoblja misije po vlastitom izboru" te da "[u] slučaju vojnih, pomorskih ili zrakoplovnih atašea, država primateljica može zahtijevati da joj njihova imena budu unaprijed priopćena, radi odobrenja".

⁷ Prema Melissenu (2005: 106), Paul Sharp predložio je jednu od najboljih definicija javne diplomacije: ona je "proces kojim se izravni odnosi s građanima neke zemlje koriste kako bi se ostvarili interesi te proširile vrijednosti onih koje se predstavlja".

Drab (2018: 58) nam nudi odgovor na pitanje zašto je vojna diplomacija nakon kraja Hladnog rata postala obrambenom? – zato jer pridjev "vojna" označava samo diplomatske aktivnosti vojnih misija i vojnih predstavnika (recimo u pregovorima o razoružanju i kontroli naoružanja), dok su u obrambenoj diplomaciji uz vojničke uključeni i civili. Frédéric Charillon, Thierry Balzacq i Frédéric Ramel (2020) podsjećaju da je termin obrambena diplomacija u današnjem smislu nastao nakon kraja Hladnog rata tijekom 1990-ih kada su se vojni komunikacijski kanali, ali i kanali obrambenih stručnjaka počeli koristiti s namjerom stvaranja klime povjerenja i konvergencije interesa. Raspadom SSSR-a i demokratizacijom Srednje i Istočne Europe bilo je nužno obnoviti odnose Istoka i Zapada, nakon čega je nekim državama – bivšim članicama Varšavskog pakta, bio omogućen proces pristupanja NATO-u,⁸ a kasnije i Europskoj uniji (EU). Autori smatraju da je obrambena diplomacija više fokusirana na diplomatsko djelovanje i da predstavlja otklon od prošlih vremena i fokusiranosti na vojnu učinkovitost. Ciljem obrambene diplomacije navode vojnu suradnju koja pridonosi političkom približavanju, a ne stvaranju vojnih saveza.

Postoje i autori (Katz, 2020) koji začetke obrambene diplomacije nalaze na samom početku 20. stoljeća, i to u vidu strateškog angažiranja. Strateško angažiranje je prema Katzu (2020: 4) "obrambena diplomacija koja vodi stvaranju instrumenata koji omogućavaju, inače, suparničkim državama da upravljaju svojim odnosom s krajnjim ciljem smanjenja rizika međudržavnih sukoba".⁹

Obrambena diplomacija širi je koncept od termina kojeg je zamijenio, odnosno vojne diplomacije. Ne postoji univerzalna i općeprihvaćena definicija obrambene diplomacije te je države često oblikuju i adaptiraju sukladno sadržaju i potrebama svoje sigurnosne politike. No, Drab (2018: 57) smatra da je ne smijemo smatrati vrstom tradicionalne "vojska + diplomacija" te navodi da je obrambenoj diplomaciji cilj "suoblikovanje i implementiranje državne sigurnosne politike sa zadaćom stvaranja stabilnih i dugoročnih međunarodnih odnosa na području obrane". Svojom zadaćom osiguravanja mira postala je instrument učinkovite prevencije izbijanja kriza. Cheyre (2013: 1) pak obrambenu diplomaciju definira "službom (*employment*) bez prisile koja u vrijeme mira koristi resurse obrane radi postizanja određenih nacionalnih ciljeva, prvenstveno kroz odnose s drugima".

Termin obrambena diplomacija prvi su upotrijebili Britanci 1998. u Bijeloj knjizi o strateškom pregledu obrane (*UK Parliament*, 1998) u kojoj su naveli njene nove misije u postkomunističkoj Europi. To su "rastjerati neprijateljstvo, izgraditi povjerenje i sudjelovati u razvoju oružanih snaga pod demokratskom kontrolom" te tako spriječiti i riješiti sukobe. Obrambena diplomacija ne uključuje vojne operacije već suradnju kojoj je osnovni cilj stvaranje povjerenja i razvoj demokratskih oružanih snaga. Bijela knjiga navodi i "vojne" zadaće kao što su kontrola naoružanja i politika angažmana prema bivšoj komunističkoj Europi te ostale prekomorske aktivno-

⁸ Češka Republika, Poljska i Mađarska postale su članice NATO-a 1999., a Bugarska, Slovačka, Rumunjska, Latvija, Litva i Estonija 2004.

⁹ Katz (2020) navodi da su u okviru obrambene diplomacije tri najbolja primjera strateškog angažiranja Velike Britanije i Njemačke u razdoblju prije Prvog svjetskog rata, SAD-a i SSSR-a za Hladnog rata te u post-hladnoratovskom razdoblju SAD-a i NR Kine. Strateško angažiranje je obrambena diplomacija između aktera koji neće participirati u svim aktivnostima, čime predstavlja podvrstu općeg fenomena obrambene diplomacije. Pritom moramo imati na umu da ciljevi strateškog angažiranja i obrambene diplomacije nisu identični. Primarni cilj strateškog angažiranja je poboljšati odnose suparničkih država koristeći mjere za izgradnju povjerenja, upravljanje krizama i obavještajnim podacima (Katz, 2020: 5).

sti vojne suradnje. Kroz nenasilne aktivnosti poput razmjene časnika i obrazovne programe, zapadne su vlade mobilizirale vlastite obrambene ustanove kako bi se reformirale oružane snage države istočne Europe (Winger, 2014: 3).

Od obrambene diplomacije prema diplomaciji sigurnosti

Cotter i Forster (2004) dodatno su proširili definiciju obrambene diplomacije. Ona za njih predstavlja miroljubivo korištenje oružanih snaga i odgovarajuće infrastrukture ministarstva obrane kao sredstva vanjske i sigurnosne politike te nabrojali 10 njenih aktivnosti: 1. bilateralni i multilateralni kontakti između vojnih i civilnih obrambenih službenika; 2. imenovanja i slanja vojnih izaslanika; 3. pregovori i sklapanje bilateralnih obrambenih sporazuma; 4. obučavanje stranih vojnih i civilnih obrambenih djelatnika; 5. davanje ekspertize i savjeta vezanih uz demokratsku kontrolu oružanih snaga, upravljanje obranom i vojno-tehničko područje; 6. kontakti i razmjena vojnog osoblja i jedinica te posjeti brodova; 7. raspoređivanje, odnosno razmjena, vojnih ili civilnih djelatnika u ministarstva obrane i oružane snage država partnera; 8. raspoređivanje timova za obuku; 9. opskrba vojne opreme i druge materijalne pomoći; 10. bilateralna ili multilateralna vojna ekspertiza sa svrhom obuke. Drab (2018: 67-68) navodi 12 glavnih područja obrambene diplomacije, koja se uglavnom poklapaju s prije navedenim aktivnostima.¹⁰

Charillon, Balzacq i Ramel (2020) navode što jest obrambena diplomacija, ali i što prema njihovom sudu ona nije.¹¹ Obrambena diplomacija ne teži jačanju vojnih kapaciteta već prevenciji konflikata i prihvaćanju kulture stabilnosti. Uključivanjem u aktivnosti obrambene diplomacije eksperta za područje vojne industrije (osobito u državama izvoznicama oružja kao što su SAD, Rusija, NR Kina, Francuska, Njemačka, Italija i Španjolska, ali i u uvoznicama – Indija, Saudijska Arabija, Ujedinjeni Arapski Emirati i Australija) i reformiranje sigurnosnog sektora trećih država u skla-

¹⁰ Ona su redom: 1. bilateralna i multilateralna suradnja – koju su uspostavili i održavali na visokoj razini i civilni i vojni predstavnici; 2. obrazovanje i vojna izobrazba; 3. vojne vježbe; 4. vojne misije i operacije; 5. obavještajna suradnja i razmjena informacija o vojno-političkoj situaciji i drugim događajima vezanim uz pitanja sigurnosti i stanja oružanih snaga drugih država; 6. suradnja unutar međunarodnih sigurnosnih organizacija i saveza; 7. aktivnosti povezane s mjerama kontrole naoružanja, razoružanja i izgradnje povjerenja; 8. pravna i zakonodavna suradnja; 10. suradnja u području obrambene industrije; 11. vojna pomoć i podrška oružanim snagama drugih zemalja; 12. povijesna vojna suradnja i domoljubni odgoj (Drab, 2018: 67-68).

¹¹ Srž obrambene diplomacije predstavlja korištenje viših vojnih aktera neke države u diplomatske svrhe s ciljem uspostavljanja dijaloga i mreže povjerenja s vojnicima iz drugih država. Dijalog čini mirnodopska vojna suradnja, obučavanja vojski neke države od strane druge države, vojni posjeti stranim državama, zajedničke vojne vježbe, vojna razmjena i sve to s ciljem stvaranja klime uzajamnog povjerenja između dvije ili više vojski, a osobito postizanja međuljudskih veze vojnika. Sigurno je da se vojni ciljevi ne mogu isključiti iz navedenog cilja (veća učinkovitost zajedničkih operacija na primjer), ali ostaje diplomatski i politički, jer olakšava korištenje vojnih kanala za uspostavljanje dijaloga, posebno u razdoblju kriza. S druge strane, obrambena diplomacija nije: 1. korištenje sile ili prijetnje silom kao "potpora" diplomatskim naporima (diplomacija topovnjača); 2. kada vanjsku politiku provode akteri koji obnašaju izvršnu vlast, a slučajno su pripadnici oružanih snaga (vojni režimi, ali i civilni režimi u kojima izvršnu vlast obnaša vojno lice – npr. Francuska za generala de Gaullea i Izrael za Jicaka Rabina). Oni vode državnu, a ne obrambenu diplomaciju; 3. obrambeno komuniciranje, odnosno aktivnost informiranja o životu u vojsci, njezinim podvizima i tekućim vojnim operacijama; 4. slanje vojnih atašea i financijske vojne pomoći (Charillon, Balzacq i Ramel, 2020: 269-270).

du s demokratskim uzusima, obrambena diplomacija postaje i područje ekspertize i podrške važnim političkim ciljevima neke države. Ako javnom diplomacijom smatramo razvojne inicijative neke države usmjerene na informiranje i pozitivno utjecanje na javnost neke druge države u svrhu poboljšanja ili održavanja imidža svojih vanjskih akcija, onda je i obrambena diplomacija dio javne diplomacije. Obrambena diplomacija tako informira zajednicu stručnjaka i međunarodnog javnog mnijenja o obrani zemlje i njenim oružanim snagama te promovira sposobnosti njenih vojnih sredstava na način da pozitivno doprinosi imidžu cjelokupne diplomacije neke države. Zajedničkim aktivnostima ili zajedničkim školovanjem (npr. NATO Defense College) stvara se osjećaj međusobnog povjerenja i stremjenja istim vrednotama (Charillon, Balzacq i Ramel, 2020: 270-273).

Gregory Winger (2014: 1-2) koristi termin obrambena diplomacija, ali navodi da se ponekad naziva i vojna. Podsjeća da obrambena diplomacija nema usuglašene definicije, no da joj je bit nenasilno korištenje državnog obrambenog aparata s ciljem unapređivanja vladinih strateških ciljeva kroz suradnju s drugim državama. Ujedno, smatra je kišobranskim terminom za raznolike aktivnosti kao što su npr. razmjena časnika i zajedničke vojne vježbe. Velike svjetske sile poput SAD-a, UK-a, NR Kine i Francuske prihvatile su obrambenu diplomaciju kao temeljnu misiju svoje vojne doktrine i značajnu komponentu svoje globalne strategije. No, nepostojanje usuglašene definicije omogućuje da se širok raspon aktivnosti, ovisno kako nekoj državi odgovara, može smatrati njenim sastavnim dijelom te da se prihvati obrazac – nemamo definiciju, ali ćemo je prepoznati kada je vidimo (Winger, 2014: 4).

S obzirom na to da je suvremeni pojam sigurnosti znatno širi pojam od vojske i vojnog čimbenika, kao ključnih segmenata obrane i sigurnosti, obrambena diplomacija sada obuhvaća širi spektar i preklapa se s općom diplomacijom. Polazeći od toga Karagaća (2007: 89) smatra da je obrambena diplomacija "sinonim za suvremenu vojnu diplomaciju kao, donekle, specifičnu granu opće diplomacije koja se bavi vojno-političkim i sigurnosnim aspektima međunarodnih odnosa".

Koncept obrambene diplomacije nije pošteđen kritika, osobito vezano uz preveliku dozu optimizma koji je vladao 1990-ih i ograničenog djelovanja za razdoblja međunarodnih tenzija te zbog mogućeg relativiziranja vojnih specifičnosti. Aspekti ovih promjena su "razrjeđivanje područja obrane u šire područje sigurnosti i prezimanje obrambenih aktivnosti od strane civilnih aktera" (Charillon, Balzacq i Ramel, 2020: 274). Autori postavljaju pitanje ne bi li trebalo danas (2020) nakon što su glavne zadaće nastanka obrambene diplomacije izvršene – demokratizacija i reformiranje sigurnosnih sektora – pretvoriti je u diplomaciju globalne sigurnosti ili nečega što je "u znatno manjoj mjeri vojna diplomacija" (*far less one of military diplomacy*)? Nije li obrambena diplomacija danas u stvarnosti vojna diplomacija bez vojnika, budući da imenovanje i rad vojnih izaslanika učestalo nadgledaju civilni, a ne vojni autoriteti" (Charillon, Balzacq i Ramel, 2020: 276-277).

Koncept obrambene diplomacije, bez sumnje, prati sudbina raširene ambivalencije vezane uz pojam sigurnosti. Uz suvremeni sadržaj sigurnosti dominantno se vežu dva koncepta: univerzalnost, koja zahtijeva poštivanje sadržajne cjelovitosti pojma sigurnosti te demilitarizacija, kojom se prevladava dosadašnje vezivanje sigurnosti uz vojnu silu (Grizold, 1998). Ako je, međutim, obrambena, odnosno vojna komponenta u najvećoj mjeri prožimala pojam nacionalne sigurnosti u ranijem razdoblju, "demilitarizacija" nacionalne sigurnosti u novom dobu nužno bi značila njezino sadržajno pražnjenje. Uslijed toga, univerzalnost više predstavlja zahtjev za redefiniranjem nacionalne sigurnosti nego poziv za poštivanjem njezine

sadržajne cjelovitosti. U tim novim okolnostima obrana gubi svoj monopolistički položaj jedinog istinskog, izvornog, "državotvornog" elementa u građenju nacionalno-sigurnosnog mozaika. Uz obranu, u području nacionalne sigurnosti pojavljuju se novi igrači, odnosno, drugi dijelovi društva i državnih mehanizama. Na taj način područje nacionalne sigurnosti postaje poprište sučeljavanja, prožimanja ili sukobljavanja međusobno konkurirajućih aktera (Domjancić, 2009: 53). Konzekventno, vojna diplomacija postaje sve više obrambena, a koja je zapravo sigurnosna. Pri tom valja upozoriti na barem dva problema: s jedne strane od vojnog izaslanika očekuje se obavljanje sve većeg i šireg opsega poslova, dakle i ekspertize, za što najčešće oni nisu posebno pripremljeni. S druge strane, tako široko poimanje područja rada vojnog izaslanika nužno bi zahtijevalo i promjene u konceptu opće diplomacije, a prvenstveno u strukturi i nadležnostima drugih dijelova diplomatskog predstavništva, kako vojni izaslanik ne bi postao paralelni ambasador.

I dok je za Hladnog rata vojna diplomacija učestalo prakticirala tvrdnu moć u post-hladnoratovskom razdoblju obrambena diplomacija, uz korištenje tvrde, okrenula se i mekoj moći. I Winger (2014) smatra da obrambena diplomacija sve više koristi meku moć jer npr. sudjelovanje u misijama pružanja humanitarne pomoći, razvojne pomoći ili pomoći kod elementarnih katastrofa nisu samo milostiva djela već i način postizanja pozitivnih odnosa (simpatija) između vojske i neke strane države te privlačenja njene javnosti.

Iz svega navedenog (Cheyre, 2013: 5) zaključuje da je obrambena diplomacija "sastavni dio javne diplomacije kojoj je cilj specifičnim aktivnostima osigurati mir, zadržati teritorijalni integritet države i surađivati na međunarodnim zadaćama kojima je svrha izbjeći nastanak konflikta, osobito putem UN-a". Jednako važnu zadaću predstavlja i stvaranje klime povjerenja među oružanim snagama susjednih država, regije, pa i svijeta, što se najbolje može postići vojnim razmjenama. Važna je i zadaća savjetovanje političkih vođa vezano za teme sigurnosti i obrane koje mogu utjecati na vanjsku politiku države te vođenje diplomacije putem odgovarajućih vladinih i ustavom određenih kanala.

Obrambenu diplomaciju vode ministarstva obrane i oružane snage, a vojni izaslanici dio su diplomatske strukture čije zadaće Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF, 2007: 2-3) definira: "(1) zastupanje (i obrana) vojnih i sigurnosnih interesa svoje zemlje; (2) predstavljanje vojnih vlasti i uspostavljanje kontakata s onima u zemlji domaćinu; (3) uspostavljanje sigurnosne i vojnopoličke mreže koja također može djelovati u doba trvenja ili ograničenih bilateralnih političkih odnosa; (4) djelovanje kao savjetnik veleposlanika i osoblja iz jedne zemlje; (5) promatranje uvjeta koji utječu na sigurnost u zemlji domaćinu; (6) nadzor aktivnosti u području vojne pomoći, obrambene diplomacije i sigurnosne suradnje; (7) poticanje industrije oružja zemlje domaćina; i (8) igranje uloge u izvanrednim situacijama i potpora naporima kad se pojave krize". Evidentno je naglašavanje sigurnosne dimenzije obrambene diplomacije.

Terminološka neodređenost vojne/obrambene diplomacije

Unatoč tome što se termini vojna i obrambena diplomacija u znanstvenoj literaturi često koriste kao istoznačnice, Seng Tan (2016: 592) smatra da to, unatoč djelomičnom preklapanju, nije ispravno. I Mijares (2014:185) smatra da je vojna diplomacija užeg dosega od obrambene diplomacije koja ima veći administrativni i strateški opseg, dok Leahy (2014:15) navodi da bi koncept vojne diplomacije mogli okarakterizirati

zirati oksimoronom, ali da je u sve složenijem globalnom sigurnosnom okruženju ipak pokazala svoju vrijednost jer vojska razumije opasnosti ratnih konflikata i pokušava ih izbjeći.

Nasuprot Seng Tanu, Nijemac Swistek (2012) i Slovak Pajtinka (2016) smatraju da su vojna diplomacija i obrambena diplomacija istoznačnice, ali koristite termin vojna. Prema Swisteku (2012: 79-86) vojna diplomacija i obrambena diplomacija su dva termina jedne te iste diplomacije. On koristi termin vojna diplomacija, unatoč činjenici da su se nakon Hladnog rata promijenili njeni ciljevi i zadaće. Navodi da je dugo vremena vojna diplomacija bila gotovo sinonim za aktivnosti vojnih izaslanika čija je zadaća bila biti oči i uši u nekoj stranoj državi. No, završetkom Hladnog rata i implozije SSSR-a promijenjeno je značenje i definicija koncepta sigurnosti te je došlo do "povezanosti civilnih i vojnih sredstava i pristupa, dok je zadnja uporaba vojne sile," čime su se i zadaće vojnih izaslanika proširile. Zadaća vojne diplomacije je "osigurati snage za ispunjavanje različitih aktivnosti koje poduzima Ministarstvo obrane kako bi se rastjeralo neprijateljstvo, izgradilo i održalo povjerenje i pomoglo u razvoju demokratski odgovornih oružanih snaga, čineći time značajan doprinos sprečavanju i rješavanju sukoba". Vojna diplomacija danas je tako postala sredstvo prevencije kriza, ranog upozoravanja i post-konfliktne obnove u području vanjske i sigurnosne politike. Zaključuje da je primarni cilj vojne diplomacije do kraja hladnog rata bio održavanje ravnoteže snaga, podrška saveznika i nadjačavanje neprijatelja, a nakon njega stvaranje je to trajne sigurnosti i stabilnosti (Swistek, 2012: 86).

Pajtinka (2016) daje pregled pet različitih definicija vojne diplomacije, pri čemu je koristio je i definicije obrambene diplomacije budući da ih smatra istoznačnicama.¹² Vojnom diplomacijom smatra "skup aktivnosti koje uglavnom provode predstavnici ministarstva obrane, kao i neke druge državne institucije, s ciljem ostvarivanja vanjskopolitičkih interesa države u području sigurnosti i obrambene politike, a čije se djelovanje temelji na uporabi pregovora te drugih diplomatskih instrumenata" (Pajtinka, 2016: 183). Ujedno navodi njenih pet osnovnih zadaća: 1. prikupljanje i analiziranje informacija o vojnim snagama te sigurnosnoj situaciji u državi primateljici; 2. promocija suradnje, komunikacije i obostranih odnosa između vojnih snaga države pošiljateljice i države primateljice, 3. organizacija radnih posjeta predstavnika vojnih vlasti i miran ostanak vojnih jedinica države pošiljateljice u državi primateljici, 4. potpora sklapanju ugovora o trgovini oružjem i vojnom opremom između države pošiljateljice i države primateljice, 5. te predstavljanje države primateljice i njenih vojnih snaga na službenim ceremonijama i drugim događajima u državi primateljici (Pajtinka, 2016: 188).

Sadržaj i područje rada vojnih izaslanika se nakon Hladnog rata, bez sumnje bitno promijenio, paradigma sigurnosti je promijenjena, uloga i zadaće oružanih snaga, struktura i nadležnosti ministarstava obrane itd. Dakle, sve ono što je izrav-

¹² Pajtinka (2016: 182-184) navodi Matsudinu definiciju kineske vojne diplomacije ("skup svog nenasilnog vanjskopolitičkog djelovanja i/ili programi države čija je implementacija bitna u smislu osiguranja njene vanjske sigurnosti"), Edmondsovu definiciju ("uporaba vojnih snaga u svrhe drugačije od borbenog djelovanja (...) u svrhu promocije ciljeva države u inozemstvu"), indijskog znanstvenika Muthanne ("uporaba vojnih snaga kao instrumenta vanjske politike u provedbi diplomacije neke države), Slovaka Škvrдне ("djelatnosti vojnih snaga i njihovih pripadnika unutar diplomatskog okvira ") i Rusinaka ("djelovanje vojnih diplomata (u području diplomacije) koje je fokusirano na politička i sigurnosna pitanja, diplomatsko djelovanje usmjereno na rješavanje oružanih sukoba ili pitanja postratnog poretka i prevencije rata. Ali, i prije navedenu definiciju obrambene diplomacije britanskih znanstvenika Cotteya i Fostera.

no vezano uz vojnu/obrambenu diplomaciju, uz vojne/obrambene izaslanike/ataše. Stoga je terminološka zbrka nastala uz obrambenu/vojnu diplomaciju više nego očekivana. Sveukupni pristup, koncept se promijenio te, bez obzira jesu li pojedine države sklonije upotrebljavati termin vojna ili obrambena diplomacija, sadržaj te diplomacije je širi i od klasičnog vojnog i od obrambenog područja te se više poklapa s područjem sigurnosti.

Terminološka neodređenost koja prati vojnu/obrambenu diplomaciju, očituje se jednako i kod termina koji označava ključnog aktera te diplomacije – vojni/obrambeni izaslanik/ataše. Pripadnici oružanih snaga određene zemlje mogu također biti dijelom vojne misije u regionalnoj organizaciji poput NATO-a, EU-a ili Ujedinjenih naroda (UN). Ove osobe se obično nazivaju "vojnim savjetnicima" ili "šefovima misija". Takve zadaće uglavnom su multilateralne prirode, dok se sustav vojnog/obrambenog izaslanika usredotočuje na bilateralni odnos između vojnih institucija. Vojni/obrambeni izaslanici u 21. stoljeću imaju znatno drugačije zadaće nego što su ih imali ranije. Zadaće su im: s vladama i međunarodnim organizacijama koordinirati podršku operacijama održavanja mira u kojima država pošiljateljica sudjeluje; pratiti promjene unutar oružanih snaga svih država svijeta; ustanoviti mogućnost nabave vojne opreme u zemlji primateljici; identificirati širu tehnologiju obrambenih sustava koja će biti raspoređena u zemlji; razmjena informacija o ne-tradicionalnim prijetnjama koje teroristi i međunarodne kriminalne organizacije osobito često koriste (Cheyre, 2013: 374).

Vojna diplomacija, odnosno vojno-diplomatski predstavnici (vojni izaslanici, vojni atašei) razvili su se iz oružanih snaga, no razlikovanje ministarstva obrane, kao civilne komponente (tijela vlade) i oružanih snaga kao vojne komponente vrlo je recentna pojava. Navedeno razlikovanje suštinski je prisutno tek nakon Drugog svjetskog rata. Uostalom, čak se ranije puno češće koristio termin ministarstvo vojske ili čak ministarstvo rata, a ne Ministarstvo obrane. Tek nakon Drugog svjetskog rata, odnosno razvojem civilno-vojnih odnosa i svijesti o potrebi uspostave civilnog nadzora nad vojskom, primjenom demokratskih standarda, možemo govoriti o resoru obrane, odnosno o ministarstvu obrane kao civilnoj komponenti i o vojsci. Vojska je pod nadzorom političke vlasti, a nazivi vojni izaslanik ili izaslanik obrane ne govore o suštini njihove pozicije ni njihova posla. Ti nazivi, s jedne strane, odražavaju određenu tradiciju, ali s druge strane, sve češće korištenje pojma izaslanik obrane i obrambena diplomacija (umjesto, vojni izaslanik i vojna diplomacija) govore i o novoj paradigmi, odnosno, daleko širem poimanju obrambenih poslova, ali i zadaća vojske. Pri tom se krajem 20. i početkom 21. stoljeća ide i korak dalje, pa ne samo da se pridjev "vojno" sve više zamjenjuje s "obrambenim", već se i jedan i drugi zamjenjuju sa "sigurnosnim", upravo kako bi se naglasila sveobuhvatnost suvremene vojne/obrambene/sigurnosne dimenzije, odnosno, njihova međusobna isprepletenost.

Manje države učestalo imaju samo jednog vojno-diplomatskog predstavnika (izaslanika, atašea) i on uvijek predstavlja obrambeni resor u cjelini (ministarstvo obrane i oružane snage), bez obzira koji naziv nosi. Neke države imaju vojno-diplomatskog predstavnika koji ima jednog ili više pomoćnika (što je slučaj kod većih država) koji mogu nositi naziv grane kojoj pripadaju (kopneni, mornarički, zrakoplovni), što upućuje da je zadužen za aktivnosti koje se odnose na tu određenu granu. Međutim, to ne znači da je on izaslanik zapovjednika te grane ni načelnika glavnog stožera – on je izaslanik ministarstva obrane i njegov pravni, diplomatski status jednak je onome bilo kojeg drugog izaslanika.

Tablica 1. Naziv vojno-diplomatskog predstavnika u odabranim državama na izvornom i hrvatskom jeziku

Država	Naziv vojno-diplomatskog predstavnika	
	Na izvornom jeziku	Na hrvatskom
Austrija	Verteidigungsattaché	izaslanik obrane ¹³
Češka	přídělcenci obrany	izaslanik obrane
Finska	puolustusasiamies	izaslanik obrane
Francuska	attaché de defense	izaslanik obrane
Hrvatska	vojni izaslanik	vojni izaslanik
SAD	defense attaché	izaslanik obrane
Srbija	izaslanik odbrane	izaslanik obrane
SR Njemačka	Militärattaché	vojni izaslanik
Slovenija	obrambni ataše	izaslanik obrane
Švicarska	Verteidigungsattaché	izaslanik obrane

Izvor: MORH i vojno-diplomatska predstavništva navedenih država

Vojno-diplomatski predstavnik simbolički počinje svoj mandat u državi primateljici nastupnim posjetom ministarstvu obrane (prima ga ministar ili osoba koju ministar odredi, što je najčešće ili zamjenik ministra, pomoćnik ili šef sektora koji se bavi međunarodnom suradnjom). Pritom nema razlike nosi li izaslanik naziv "vojni" ili "obrambeni". Jednako tako, praksa je, iako nije obavezno, da osim nastupnog posjeta, izaslanik obavi i nastupni posjet kod načelnika Glavnog stožera (ili osobe koju on odredi). Dakle, čak i na simboličkoj razini ne pravi se razlika između "vojnog izaslanika" i "izaslanika obrane". Njihov položaj, prava, i obveze su jednaki. Oni su predstavnici obrambenih resora svojih država, i ministarstava i vojski.

Kako bi na kraju ovog odjeljka demonstrirali terminološku neodređenost vojne / obrambene diplomacije dajemo prikaz korištenja termina obrambena i vojna diplomacija, odnosno, izaslanik obrane/vojni izaslanik u SAD-u i devet različitih europskih skupina država (države Jugoistočne Europe, Srednje Europe i Skandinavije koje (ni)su članice NATO-a) te dolazimo do sljedećih podataka.¹⁴ Većina država – Austrija, Finska, Francuska, SAD, Slovenija, Srbija, Švicarska i Češka – koristi termin obrambena diplomacija, odnosno, izaslanik obrane. Pri tom, ukoliko pojedina država u vojno-diplomatskom predstavništvu ima više vojno-diplomatskih predstavnika, uobičajeno je da su to predstavnici različitih grana oružanih snaga, a to se onda očituje i u njihovom nazivu. U tim slučajevima, čelnik vojno-diplomatskog predstavništva ima naziv izaslanik obrane, a ostali vojno-diplomatski predstavnici

¹³ Termin *defense attaché* se u Ministarstvu obrane RH uobičajeno prevodi kao "izaslanik obrane", a ne kao "obrambeni izaslanik" ili "obrambeni ataše". Ministarstvo vanjskih i europskih poslova u Diplomatskoj listi za 2021. sve je vojno-diplomatske predstavnike prevelo kao "vojni izaslanik obrane" (Mvep.hr, 2021a).

¹⁴ Podaci su prikupljeni od Ministarstva obrane Republike Hrvatske i kontaktima s vojno-diplomatskim predstavništvima pojedinih država.

ci imaju nazive vojni izaslanik (za kopnenu vojsku), izaslanik mornarice, izaslanik zrakoplovstva. Neke države, primjerice Savezna Republika (SR) Njemačka, imaju vojnog izaslanika, koji je zapravo izaslanik obrane te pomoćnika vojnog izaslanika (vidi *Tablicu 1*).

Razvoj hrvatske vojne diplomacije

U RH uobičajeno je korištenje termina vojna diplomacija i vojni izaslanik, no prije nego što se posvetimo hrvatskoj vojnoj diplomaciji, nužno je dati pregled vojne diplomacije država čijim je dijelom bila RH.

Dubrovnik je imao razvijenu i izgrađenu diplomaciju još u 13. i 14. stoljeću koja je služila za održavanje veza s mnogim europskim dvorovima, uključujući i dvor turskog sultana u Carigradu. Dubrovačka diplomacija stvarana je po uzoru na europske države, ali je pretežno bila plod vlastitog razmišljanja državne i političke elite Dubrovnika, premda su bili upućivani na Rim i njegova iskustva, a zatim Beč, Pariz i druge europske metropole s kojima su održavali bogate i sadržajne odnose sve do propasti Dubrovačke Republike (Zečević, 1990). Dubrovnik, kao slobodan neovisan grad, nije imao vojsku i nije imao potrebu za uspostavljanjem vojno-diplomatskih odnosa. U Dubrovniku je bilo razvijen sustav izbora i školovanja diplomata. Diplomati su se regrutirali različito, bilo da su birani iz aristokratskih obitelji ili su bili i sami poznate osobe. Redovno su prolazili kroz sustav redovnog diplomatskog školovanja. Dubrovnik je svoje diplomate brižljivo biraio i redovno školovao. Nije dozvoljavao da na diplomatske dužnosti budu postavljeni ljudi koji nisu poznavali jezik i kulturu zemlje u koju su odlazili.

U Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS) vojni diplomati smatrani su vojnom elitom u obavještajnom sustavu Kraljevine SHS, jer se radilo o visokoobrazovanim, svestrano kulturno obrazovanim ljudima, s znanjem jednog ili više stranih jezika i veoma dobro pripremljenim za uspostavljanje kontakata radi izvršenja zadaća koje su im postavljene. Rad vojno-diplomatskih predstavnika Kraljevine SHS u inozemstvu nije bio isključivo vojno-obavještajne prirode. On je obuhvaćao i oblike vojne suradnje, na primjer u području školovanja kadrova, opremanja i isporuke naoružanja, izgradnje kapaciteta vojne industrije, remonta i održavanja vojne tehnike, kao i vođenje brige o vojnim osobama koja se po bilo kom osnovu nalaze na liječenju u inozemstvu (Milenković, 2018: 8-9).

Kraljevina Jugoslavija je 1936. imala 12 akreditiranih vojno-diplomatskih predstavnika, od kojeg broja većinu kod starih savezničkih zemalja, ali i dosta novih vojnih izaslanstava kod država Osovine (Njemačka, Austrija, Mađarska, Italija i Bugarska). Brza kapitulacija, a zatim okupacija i raspad Kraljevine Jugoslavije 1941. imali su za posljedicu i definitivnu propast dotadašnjeg sigurnosno-obavještajnog sustava, mada su neki obavještajni centri locirani u inozemstvu u manjem obujmu nastavili s djelovanjem za račun kralja i vlade u emigraciji. Naime, izbjeglička vlada i Vojno-obavještajna služba Kraljevine Jugoslavije bile su svedene na rad vojnih izaslanstava u savezničkim i neutralnim zemljama koje im nisu otkazale gostoprimstvo. Vrlo oskudne pripreme za rad Vojno-obavještajne službe u uvjetima okupacije i teškoće u održavanju veze sa zemljom gotovo u potpunosti su odsjekle emigrantsku obavještajnu službu od situacije u okupiranoj Jugoslaviji (Milenković, 2018: 9).

Za šefa prve vojne misije partizanskih snaga u Jugoslaviji kod Vrhovnog zapovjedništva savezničkih snaga na Srednjem istoku imenovan je Ivo Lola Ribar. Međutim, pred polijetanje za Italiju s aerodroma na Glamočkom polju 27. studenog 1943.,

on i dva engleska časnika poginula su od bombe koju je bacio njemački avion. Na novu misiju Vrhovnog štaba NOV i POJ (Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije) nije se dugo čekalo. Tri dana nakon pogibije Ive Lole Ribara, za šefa misije određen je pukovnik Vladimir Velebit, koji je 30. studenog 1943. upućen u Kairo, u sjedište Vrhovnog zapovjedništva savezničkih snaga za Srednji istok (Milenković, 2018: 12). Nakon potpisivanja sporazuma između predsjednika NKOJ Josipa Broza Tita i predsjednika jugoslavenske vlade u izbjeglištvu Ivana Šubašića, od 1. studenog 1944. ta vojna misija prerasta u stalnu vojnu misiju nove zajedničke prijelazne vlade u Velikoj Britaniji.¹⁵

U godinama nakon Drugog svjetskog rata vojna diplomacija dobiva novu funkciju i mjesto u međunarodnim odnosima, prvenstveno u međuvojnoj suradnji. Od 1945. do kraja 1949. godine formirano je 15 vojnih izaslanstava, 13 u europskim državama Europe te Kanadi i SAD-u. Tijekom pedesetih godina 20. stoljeća osnovana su i tri nova vojno-diplomatska predstavništva (1954. u Rumunjskoj i Mađarskoj, a 1956. u NR Kini). Prvi vojni izaslanici u države Azije i Afrike upućuju se 1953. u Egipat i u Burmu, a zatim 1960-ih u Alžir, Siriju, Indoneziju, Indiju i u Irak.

Početakom devedesetih godina prošlog stoljeća dolazi do raspada bivše SFRJ i nastanka novih nezavisnih država na jugoslavenskom prostoru, među kojima je i Republika Hrvatska, formalno nepriznata i bez vojno-diplomatskih odnosa. Razvoj hrvatske vojne diplomacije u užem smislu te riječi praktično je započeo gotovo istodobno s formiranjem Ureda za suradnju s UN-om i EU, ali se realizirao potpuno odvojeno i neovisno o njemu, s dolaskom prvih stranih vojnih izaslanika akreditiranih u RH. U početku su bili akreditirani vojni izaslanici SR Njemačke, SAD-a, Francuske, Mađarske i Ujedinjenog Kraljevstva (Ogorec, 2005: 191).

U rujnu 1993. predsjednik RH dr. Franjo Tuđman donio je, sukladno hrvatskim interesima i prioritetima, Odluku o postupku imenovanja i zadaćama vojnih izaslanika Republike Hrvatske (Narodne-novine.hr, 1993) kojom su u određene države upućeni vojni izaslanici ili se u okviru diplomatskih predstavništva RH ustrojila veća vojna izaslanstva. Početkom lipnja 1994. upućena su prva tri vojna izaslanika RH u inozemstvo (SAD, SR Njemačka i Austrija), što čini početak razvoja vojno-diplomatske mreže RH (Ogorec, 2005.).

Danas vojno-diplomatsko osoblje Republike Hrvatske u inozemstvu čine vojni izaslanici, vojni savjetnici i pomoćnici vojnih izaslanika (Narodne-novine.hr, 2020). U pravilu mandat vojnih izaslanika i vojnih predstavnika traje četiri (4) godine, a pomoćnika tri (3) godine. Republika Hrvatska trenutno ima 12 vojnih izaslanika koji pokrivaju sveukupno 23 zemlje, dva vojna savjetnika u Misiji RH i dva pomoćnika vojnih izaslanika.¹⁶ Vojni savjetnik RH pri OESS-u ujedno obnaša i dužnost vojnog izaslanika u Austriji i Slovačkoj (mvcp.hr, 2021). U Zagrebu je 2021. akreditirano 17 stranih vojnih predstavništava, a na nerezidencijalnoj osnovi još 22 strana vojna predstavništva (Morh.hr, 2021).

¹⁵ Prvu misiju Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije kod savezničkih snaga predstavljala je Komanda baze NOVJ u Bariju, Italija, osnovana 2. listopada 1943. koja je imala status vojne delegacije pri Zapovjedništvu savezničkih snaga u Bariju. U travnju 1944. formirana je stalna vojna delegacija u Italiji. Vojna misija NOVJ u Parizu počela je sa radom rujna 1944., a šef vojne misije u Francuskoj bio je general-major Ivan Rukavina. To je ujedno i prvo vojno izaslanstvo Jugoslovenske armije koje je uspostavljeno u inozemstvu. Više o tome Milenković (2018).

¹⁶ RH ima pomoćnika vojnog izaslanika u samo dva vojno-diplomatska predstavništva (SAD-u i SR Njemačkoj) jer s tim dvjema državama ima najintenzivniju suradnju.

Analiziramo li pregled hrvatskih vojno-diplomatskih predstavništava (Mvep.hr, 2021) početkom 2021. godine, RH imala je predstavništva u Austriji, Bosni i Hercegovini, Francuskoj, Izraelu, NR Kini, Njemačkoj, Poljskoj, Ruskoj Federaciji, SAD-u, Sjevernoj Makedoniji, Slovačkoj, Turskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu, dok se multilateralna predstavništva (EU, NATO i UN) nalaze u Bruxellesu i Washingtonu DC. Suakreditacijom je pokriveno 11 država.¹⁷

U razdoblju 2010.-2013. zatvoreno je više vojno-diplomatskih predstavništava (Grčka sa sjedištem u Ateni, Rumunjska i Bugarska sa sjedištem u Bukureštu, Belgija, Luksemburg i Nizozemska sa sjedištem u Bruxellesu, Ukrajina, Slovenija, Mađarska, Italija, Danska (koja je pokrivala Švedsku, Finsku i Norvešku), dok je 2016. objedinjena dužnost Vojnog savjetnika u Stalnoj misiji pri Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju (OESS) i vojnog izaslanika RH u Austriji i Slovačkoj (Morh.hr, 2021).

Do kraja 2019. godine kroz vojno diplomatska predstavništva je prošlo 105 časnika od toga sedam vojnih izaslanika u SR Njemačkoj (plus pet pomoćnika), sedam u Austriji/Slovačkoj/Švicarskoj (plus tri pomoćnika), šest SAD/Kanada (plus sedam pomoćnika), šest Velika Britanija/Irska, pet Francuska/Španjolska/Portugal, četiri NR Kina (plus jedan pomoćnik), pet Rusija/Ukrajina, četiri Turska, četiri Poljska/Baltičke zemlje (Estonija, Latvija, Litva), četiri Bosna i Hercegovina, četiri Srbija, tri Makedonija/Albanija/Kosovo, jedan Izrael, dva Danska (Finska, Norveška, Švedska), jedan Rumunjska/Bugarska, tri BENELUX i jedan pomoćnik, tri Slovenija, četiri Italija, jedan Ukrajina, jedan Grčka, četiri Mađarska, pet Vojnih savjetnika u Stalnoj misiji RH pri UN-u u New Yorku i četiri Vojna savjetnika u Misiji RH pri OESS-u u Beču (Morh.hr, 2021).

Zanimljivo je kako Hrvatska pretežno koristi termin vojna diplomacija i vojni izaslanik, iako je po sadržaju riječ o daleko širem konceptu. U Strateškom plan Ministarstva obrane za razdoblje 2020.-2022. (morh.hr, 2019) navodi se da RH treba unaprijediti međunarodnu obrambenu suradnju koja "podrazumijeva bilateralnu i multilateralnu obrambenu suradnju, djelatnost obrambene diplomacije, sudjelovanje u radu odbora i ostalih radnih tijela NATO-a i EU te drugim međunarodnim organizacijama u kojima se zastupaju interesi Republike Hrvatske." Prilikom prevodjenja, u većini slučajeva termin "vojno" na engleski se prevodi kao *defence/defense*, a ne kao *military*, upravo kako bi se naglasilo konceptualno prevladavanje tradicionalno uskih vojnih okvira. Tako se vojni izaslanik prevodi kao *defence/defense attaché*, vojna diplomacija kao *defence/defense diplomacy*. Čak se i Hrvatsko vojno učilište prevodi kao *Croatian Defence Academy*.¹⁸

Možemo zaključiti kako je Hrvatska prihvatila promjene koje se događaju u sadržaju i načinu djelovanja vojne diplomacije te je ona stoga, više obrambena i

¹⁷ 1. Češka – suakreditiran vojni izaslanik (VIZ) RH sa sjedištem u Berlinu; 2. Španjolska – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Parizu; 3. Portugal – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Parizu; 4. Azerbajdžan – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Ankari; 5. Estonija – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Varšavi; 6. Latvija – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Varšavi; 7. Litva – VIZ RH sa sjedištem u Varšavi; 8. Kanada – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Washingtonu; 9. Slovačka a – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Beču; 10. Albanija – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Skopju; 11. Kosovo – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Skopju (Morh.hr, 2021, Mvep.hr, 2021).

¹⁸ U institucijama RH, pa tako i u MORH-u, uobičajeno je termin "obrana" prevoditi kao *defence*, sukladno britanskom, a ne *defense*, sukladno američkom standardu. Tako glasi i službeni prijevod Hrvatskog vojnog učilišta.

sigurnosna, nego vojna, ali iz povijesnih i tradicionalnih razloga zadržava dominantno termin "vojna diplomacija". Takav pristup ne predstavlja samo prihvaćanje dominantne prakse, posebice na Zapadu, već ponajprije ima svoje dalekosežnije implikacije. Naime, iako je Hrvatska i dalje naziva "vojnomo", ta je diplomacija daleko više i "obrambena" i "sigurnosna" po svojem sadržaju.

Zaključak

U radu je korištena "holistička" definicija diplomacije koja uključuje njeno široko i usko poimanje, odnosno teoriju i praksu. Analizirana je povijest vojne/obrambene diplomacije i raspravljeno o njenom suvremenom razvoju i problemima. Autori zastupaju stav da je diplomacija dio grane međunarodni odnosi u sklopu polja politologije bez čijeg poznavanja je teško razumjeti funkcioniranje međunarodne zajednice, ali i da međunarodni odnosi ne polažu monopol na diplomaciju.

Analizom definicija i zadaća diplomacije čiji su glavni akteri izaslanici (vojni ili obrambeni) u razdoblju prije i za Hladnog rata te poslije njega, možemo zaključiti da vojna diplomacija i obrambena diplomacija predstavljaju dvije faze razvoja vojne/obrambene diplomacije. Do pada Berlinskog zida 1989. obavještajne aktivnosti bile su prioritetne djelatnosti vojne diplomacije, dok je u poslije-hladnoratovskom razdoblju težište obrambene diplomacije na unapređenju odnosa, partnerstvu i suradnji. Većina autora – Cottey i Forster (2004), Karagaća (2007), Cooper, Heine i Thakur (2013), Cheyre (2013), Winger (2014), Mijares (2014), Drab (2018), Charillon i Ramel (2020) i Katz (2020) – smatra da je vojna diplomacija tijekom 1990-ih postala obrambena diplomacija, s čime se slažemo iako postoje i autori koji smatraju da su one jedno te isto, poput Swisteka (2012) i Pajtinke (2016) ili da je obrambena diplomacija viši pojam koji u sebi uključuje niži pojam vojne diplomacije, poput Leahyja (2014) i Seng Tana (2016).

Vežano za naziv glavnog aktera vojne odnosno obrambene diplomacije vlada terminološka zbrka. Većina država koje imaju akreditirane vojne izaslanike u RH, uz izuzetak SR Njemačke, koristi naziv obrambeni ataše, odnosno, izaslanik obrane (*defense attaché*). No, bez obzira na njihov naziv, zadaće su im identične i svi su predali vjerodajnicu predstavniku Ministarstva obrane RH. Vežano za treće istraživačko pitanje, u RH dominantno se koristi termin vojna diplomacija i vojni izaslanik, iako se prevode na engleski obrambenom diplomacijom i izaslanikom obrane. RH je akceptirala promjene u sadržaju i načinu djelovanja diplomacije koja je u 21. stoljeću znatno više obrambena i sigurnosna nego vojna, no iz povijesnih i tradicionalnih razloga i dalje koristi termin vojna diplomacija, time i vojni izaslanik.

Zovemo li je vojna ili obrambena diplomacija, ona je u 21. stoljeću u stvarnosti diplomacija sigurnosti za koju se od države do države, od autora do autora, ovisno o razlozima koriste oba navedena termina. S obzirom na razvoj novih paradigmi, moguće je da će u budućnosti termin vojna odnosno obrambena diplomacija biti zamijenjen (i općeprihvaćen) terminom sigurnosna diplomacija ili diplomacija sigurnosti, čime više ne bi bilo terminološke neodređenosti ni zbrke što predstavlja i koje su joj zadaće.

Literatura

- Berridge, G. R. (2004). *Diplomacija: Teorija i praksa*. Zagreb: Biblioteka *Politička misao*.
- Brill (2021) <https://brill.com/view/serial/DIST?page=1>
- Charillon, F., Balzacq T., i Ramel, F. (2020). Defence Diplomacy. U: F. Charillon, T. Balzacq i F. Ramel (ur.), *Global Diplomacy An Introduction to Theory and Practice* (str. 267-278). Palgrave Macmillan (eBook). <https://doi.org/10.1007/978-3-030-28786-3>
- Cheyre, J. E. (2013). Defence Diplomacy, U: A. F Cooper, J. Heine i R. Thakur (ur.), *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* (str. 1-10). Oxford: Oxford University Press. Online publication. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199588862.013.0031>
- Cooper, A.F, Heine, J., i Thakur R. (2013). Introduction: The Challenges of 21st-Century Diplomacy. U: A. F Cooper, J. Heine i R. Thakur (ur.), *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* (str. 1-23). Oxford: Oxford University Press. Online publication. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199588862.013.0025>
- Cottey, A., i Forstey, A. (2004). Reshaping Defence Diplomacy: New Role for Military Cooperation Assistance. *Adelphi Paper*, (40)365, 5-14.
- Criekemans, D. (2011). Exploring the Relationship between Geopolitics, Foreign Policy and Diplomacy. *International Studies Review*, 13(4), 713-716. <https://www.jstor.org/stable/4142887>
- DCAF (2007). *Defence Attachés*. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF). <https://www.files.ethz.ch/isn/38583/dcaf-background-under-defence-attaches.pdf>
- Domjančić, S. (2009). Strateška razvojna vizija obrambenog sustava: konceptualizacija u hrvatskim uvjetima. U: T. Smerić i G. Sabol (ur.), *Sigurnost i obrana Republike Hrvatske u euroatlantskom kontekstu* (str. 51-74). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Drab, L. (2018). Defence diplomacy – an important tool for the implementation of foreign policy and security of the state. *Security and Defence Quarterly*, 20(3), 57-71. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0012.5152>
- Grizold, A. (1998). *Međunarodna sigurnost: teorijsko-institucionalni okvir*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Isanet.org (2021) <https://www.isanet.org/ISA/Sections/DPLST>
- Jonsson, C. (2002.) Diplomacy, Bargining and Negotiation. U: W. Carlsnaes, T. Risse i A. B. Simmons (ur.), *Handbook of International Relations* (str. 212-234). London: Sage Publications.
- Karagaća, M. (2007). Diplomacija i vojna diplomatija, U: P. Janković (ur.), *Zbornik predavanja sa IX Škole reforme sektora bezbednosti*. Beograd: ISAC fund.
- Katz, D. (2020). *Defence Diplomacy Strategic Engagement and Interstate Conflict*. London & New York: Routledge.
- Leahy, P. (2014). Military Diplomacy. U: B. Taylor, J. Blaxland, H. White, N. Bisley, P. Leahy i S. Seng Tan. (ur.), *Defence Diplomacy: Is the game worth the candle?* (str. 15-17). Strategic and Defence Studies Centre Australian National University.
- McGlinche, S. (2017). *Diplomacy*. <https://www.e-ir.info/2017/01/08/diplomacy/>

- Melissen, J. (2005). The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice. U: J. Melissen (ur.), *The New Public Diplomacy Soft Power in International Relations* (str. 3-27). London: Palgrave Macmillan.
- Melissen, J. (2011). Diplomatic Studies in the Right Season. *International Studies Review*, 13(4), 723-725. <https://www.jstor.org/stable/4142887>
- Mijares, V. M. (2014). Consideraciones sobre el sistema suramericano de diplomacia de defensa. *Iberoamericana*, (14)53, 184-187.
- Milenković, A. (2018). 140 godina vojne diplomatije Srbije. *Specijalni prilog 192, časopis Odbrana*, 1-16.
- Morh.hr (2021). <https://www.morh.hr/kategorija/dokumenti/>
- Murray, S., Sharp, P., Wiseman, G., Crikemans, D., i Melissen, J. (2011.) The Present and Future of Diplomacy and Diplomatic Studies. *International Studies Review*, 13(4), 709-728. <https://www.jstor.org/stable/4142887>
- Mvep.hr (2021). <http://www.mvep.hr/hr/predstavnistva/dmkuhr-u-svijetu/>
- Mvep.hr (2021a) Diplomatska lista 2021. <http://www.mvep.hr/files/file/2021/DIPLOMATSKA-LISTA-10-2021.pdf>
- Narodne novine (2009). Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_09_118_2929.html
- Narodne novine.hr (1993). Odluka o postupku imenovanja i zadaćama vojnih izaslanika Republike Hrvatske, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1993_10_88_1720.html
- Narodne novine.hr (2020). Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva obrane, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_08_97_1814.html
- Narodne novine (2017). Bečka konvencija o diplomatskim odnosima, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/2017_06_4_20.html
- Nick, S. (1999). *Diplomatski leksikon*. Zagreb: Barbat.
- Ogorec, M. (2005). *Vojno-diplomatska praksa*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Ogorec, M. (2009). Hrvatska vojna diplomacija u sustavu kolektivne sigurnosti. U: T. Smerić i G. Sabol (ur.), *Sigurnost i obrana Republike Hrvatske u euroatlantskom kontekstu* (str. 185-205). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Pajtinka, E. (2016). Military Diplomacy and Its Present Functions. *Security Dimensions, International & National Studies*, 20, 179–194. <https://doi.org/10.24356/sd/20/9>
- Pouliot, V., i Cornut J. (2015) Practice theory and the study of diplomacy: A research agenda, Cooperation and Conflict. *Diplomacy in Theory and in Practice*. 50(3), 297-315. <https://www.jstor.org/stable/4508429>
- Sending, O. J., Pouliot, V., i Neumann, I. B. (2015). Introduction. U: O. J. Sending, V. Pouliot, i I.B. Neumann, I. B. (ur.), *Diplomacy and the Making of World Politics* (str. 1-30). New York i Cambridge: Cambridge University Press.
- Seng Tan, S. (2016). Military Diplomacy. U: C.M. Constantinou, P. Kerr i P. Sharp (ur.), *The SAGE Handbook of Diplomacy* (str. 591–600). London: SAGE Publications. <http://dx.doi.org/10.4135/9781473957930.n49>.

- Sharp, P. (1998). Diplomacy and Diplomatic Studies. *International Journal*, 53(3), 582- 586. <https://www.jstor.org/stable/40203332>
- Sharp, P. (1999). For Diplomacy: Representation and the Study of International Relations. *International Studies Review*, 1(1), 33- 57. <https://www.jstor.org/stable/3186365>
- Sharp, P. (2011). Diplomats, Diplomacy, Diplomatic Studies, and the Future of International Relations and International Studies. *International Studies Review*, 13(4), 716-719. <https://www.jstor.org/stable/4142887>
- Sharp, P. (2012). Diplomacy in International Relations Theory and Other Disciplinary Perspectives. U: P. Kerr i G. Wiseman (ur.), *Diplomacy in a Globalizing World: Theories and Practice* (str. 51-67). New York i Oxford. Oxford University Press.
- Swistek, G. (2012). The Nexus Between Public Diplomacy and Military Diplomacy in Foreign Affairs and Defense Policy. *Connections*, 11(2), 79-86. <http://www.jstor.org/stable/26326276>,
- UK Parliament (1998). *The Strategic Defence Review White Paper*. London: House of Commons. <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/rp98-91/>
- Vagts, A. (1967). *The Military Attaché*. New Jersey: Princeton N.J.: Princeton University Press
- Winger, G. (2014). The Velvet Gauntlet: A Theory of Defense Diplomacy. U: A. Lisiak i N. Smolenski (ur.), *What Do Ideas Do?*, Vienna: IWM Junior Visiting Fellows' Conferences (str.1-14). <https://www.iwm.at/publications/5-junior-visiting-fellows-conferences/vol-xxxiii/the-velvet-gauntlet/>
- Wiseman, G. (2011) Bringing Diplomacy Back In: Time for Theory to Catch Up with Practice. *International Studies Review*, 13(4), 710-713. <https://www.jstor.org/stable/4142887>
- Zečević, M. (1990). *Vojna diplomatija*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.

Diplomacy in International Relations: From Military Diplomacy via Defense Diplomacy to Security Diplomacy?

Abstract The aim of the authors of the article is to familiarize the Croatian academic and professional public with a specific form of diplomacy – military or defense diplomacy. The first section of the article is dedicated to diplomacy as an integral part of international relations as a subfield of political science, i.e. to the distinction between diplomacy and diplomatic studies; the second to the history of military diplomacy and the origins of defense diplomacy, the third to its tasks and peculiarities in the 21st century. The last section dedicated to the development of military diplomacy in the Republic of Croatia. The authors conclude that diplomacy is part of international relations as a subfield of political science, but also that international relations do not hold a monopoly on diplomacy. By analyzing the definitions and tasks of diplomacy whose main actors are military or defense attachés, the authors conclude that military diplomacy and defense diplomacy represent two stages of development of military/defense diplomacy. Due to the change of its basic tasks, until the fall of the Berlin Wall in 1989, intelligence activities were a priority activity of military diplomacy, while in the post-Cold War period the focus of defense diplomacy was on improving relations, partnership and cooperation between states. Regarding the Republic of Croatia, the authors argue that for historical and traditional reasons the term military diplomacy is still used, although the tasks of defense diplomacy are performed under this name

Keywords diplomacy, military diplomacy, defense diplomacy, Republic of Croatia, international relations

Kako citirati članak / How to cite this article:

Kos-Stanišić i S. Domjančić (2021). Diplomacija u međunarodnim odnosima: od vojne diplomacije preko obrambene diplomacije do diplomacije sigurnosti? *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 18(1), 279-300. <https://doi.org/10.20901/an.18.12>